

TEMPS ERA TEMPS

No surt en cap enciclopèdia

VÍCTOR ALBA

Quan esclatà la Guerra Civil, el beisbol era un esport gairebé desconegut a casa nostra (potser tant com ara). Però hi havia un equip que, en un barri barceloní, es dividia per jugar contra ell mateix. Eren uns aficionats tenaços, sense públic. Sabien que el seu esport era molt popular als Estats Units i a molts països de les Amèriques.

Quan les úniques armes que arribaven eren les comprades, amb pagament per endavant, a l'URSS, poques es distribuïen a les columnes que no fossin del PSUC i del PCE. Calien diners per comprar-ne al mercat europeu. I per recaptar diners, els xaves del beisbol tingueren una pensada: anar a les Amèriques, jugar, fer propaganda per la República i enviar els diners en forma d'armes. Entre els beisbolistes hi havia un noi nascut a Centelles el 1911, Bartomeu Costa-Amic.

CREU DE SANT JORDI

Ara ha sortit al diari, amb un d'aquells anuncis de defunció que la Generalitat paga a aquells a qui ha donat la Creu de Sant Jordi. Així els pocs contemporanis de Costa-Amic que encara cuegem ens hem assabentat de la seva mort a Mèxic.

Era del POUM i quan acabada la guerra passà a França aconseguí aviat saltar a Mèxic. Durant seixanta anys hi féu una bona feina, però el seu nom no el trobareu en cap

enciclopèdia catalana; només en un diccionari de literatura i en els llibres sobre l'exili de Riera Llorca i d'Albert Manent. Jo, que era company de partit i amic de Costa, voldria corregir ara aquesta falla.

Molts exiliats canviaren d'ofici, a Mèxic. Costa, aprenent d'impressor, aconseguí muntar una petita impremta de màquina plana al carrer de Mesoners 14, a la part vella de la ciutat, i ja no se'n mogué fins que els fills que anà tenint foren prou grans per deixar-los.

EN CATALÀ I CASTELLÀ

D'aquesta impremta sortiren cinquanta o seixanta llibres en català, quan no se n'editaven en cap altre lloc. I molts llibres en castellà sobre temes de Catalunya (en recordo un sobre Pau Casals) i sobre la Guerra Civil. Jo n'hi vaig fer quatre o cinc i a més m'imprimia una revista bimestral en forma de llibre que vaig publicar durant anys, *Panoramas*. Costa feia *separates* dels seus millors assajos i els convertia en llibres.

Abans que les editorials que després foren famoses, el Fondo de Cultura Económica, la de Díez Canedo, la Siglo XXI, la Novaro, Costa ja editava. Sovint ho tenia associat a un altre exiliat català, el cenetista Fidel Miró, que tenia una llibreria i que morí cec fa uns anys, a Mèxic. Més d'un autor mexicà després ben conegut començà editat per Costa i Miró.

Quan Costa passà l'editorial

L'editor Bartomeu Costa-Amic va néixer a Centelles el 1911

als seus fills, fou president diverses vegades de l'Orfeó Català (l'entitat dels exiliats no comunistes). De tant en tant, el veiem caure del cel a la nostra penya barcelonina i sempre ens explicava sopars de duro. Perquè Costa-Amic era un home curiós: podia vantar-se de tot allò que havia fet, però li agradava més atribuir-se coses que potser sí, però que potser no, eren seves. Per exemple, afirmava que quan Cárdenas, president de Mèxic, rebé els beisbolistes catalans, ell, Costa, li suggerí que donés refugi a Trotski. En realitat, Cárdenas acabava d'expropiar i nacionalitzar les companyies petroleres americanes i britàniques, que l'acusaven de comunista, i donar asil a Trotski era una bona manera de desmuntar aquesta acusació.

En tot cas, Costa-Amic féu més per la cultura de l'exili i per la cultura catalana que molts que escrivien i garlaven i es presentaven com els salvadors de Catalunya. No és a cap enciclopèdia, aquí, però el record dels que el conegueren a Mèxic i encara som vius -cada dia menys-, no ho necessita. Per saber allò que féu n'hi ha prou d'anar a qualsevol biblioteca mexicana i a alguna de catalana.

Què més pot desitjar un impressor-editor?

PARLEM-NE

Hi ha dos tipus d'elements fraseològics en els quals s'ha treballat més intensament en els últims anys: els *connectors* i les *concurrències*. S'anomenen *connectors*, a més de les clàssiques conjuncions i preposicions, nombrosos elements que serveixen per indicar la relació semàntica que hi ha entre dues oracions. Si diem que *llavors* és un adverbí de temps, en tenim prou per a un cas com: "Vaig sortir de casa i va ser *llavors* que vaig veure aquell gos"; però no per a un altre com aquest: "¿T'ha tocat la grossa? *Llavors* em podràs pagar el que em deus, ¿oi?". En el segon cas, *llavors* no té pas un valor temporal (relacionat amb el verb *pagar*), sinó que relaciona les dues oracions de manera més complexa: *consecutiva*, *conclusiva*. Altres funcions dels connectors són la distribució d'elements (*d'una banda... d'una altra*) o la indicació d'una digressió en el discurs ("...i vam anar a parar a la Mussara. *Per cert* que la Mussara ara ja és un lloc deshabitat"). En aquesta mateixa situació es troben les conjuncions *i* i *doncs*, que molt sovint no són pas "copulativa" i "consecutiva", respectivament, ni de bon tros: la *i* pot ser continuativa,

Els connectors i les concurrències

JOAN SOLÀ

en les exposicions llargues de fets ("...Aquella família tenia molta terra i negocis diversificats. *I* un dia van decidir que..."); i *doncs* pot marcar el canvi de torn de paraula (per exemple, quan el locutor d'un programa de ràdio i l'encarregat del temps fan aquest diàleg: "Així quin temps se'ns presenta? -*Doncs* boires espesses a l'interior i...").

S'anomena *concurrència* el fenomen d'avenir-se o no avenir-se una paraula amb una altra des d'un punt de vista més aviat semàntic. Diem que una *cervesa* o una *gasosa* porten *tap*, però un pot de confitura porta *tapa*; *esmicolem* un tros de *pa*; però una *espona* no s'esmicola sinó que s'*esllavissa*. En aquests casos un diccionari ja ens acostuma a orientar, perquè hi ha clara relació semàntica entre els ele-

ments. Ens *posem* (i no pas *clavem*, *introduïm*, etc.) una *injecció*; diem *diner negre* i *verda esperança*; diem que hem *donat* (i no pas *exposat*) *informació* a través d'internet; i que ens hem *tret* o que hem *obtingut el permís de conduir* (i no pas que l'hem *assolit*). Però ara els diccionaris generals més corrents ja no ens orienten. Més d'una d'aquestes últimes concurrències són arbitràries: igual podríem dir *diner vermell* i *blava esperança*. Aquest concepte crec que és una troballa del lingüista britànic J. R. Firth, que l'any 1951 va proposar d'anomenar-lo *collocation*, terme que han adoptat en general totes les llengües però que darrerament diversos lingüistes catalans l'adaptaven en la forma *concurrència*, potser més convenient.

Com he dit, als últims anys s'ha treballat enormement en fraseologia, terreny important per a la lingüística teòrica i per a l'aplicada: un diccionari, per exemple, ha de poder decidir amb principis teòrics si *gall dindi*, *revelar un secret*, *dormir com una soca*, *ser un perepunyetes*, *ja ho crec!*, *tu ja m'entens*, *gos petaner*, *de cap a cap* o *vetllar pels fills* són mots compostos o concurrències o locucions o construccions ordinàries de la llengua. *Gos petaner*, per exemple, seria una concurrència quan s'aplica a un gos, però una locució quan s'aplica a una persona. En el delit de controlar els fets de llengua, cal no perdre de vista, però (davant una massa fàcil objecció d'un nouvingut), que els fenòmens lingüístics són essencialment *graduals*, tenen sovint límits *difusos*: segons en quin moment evolutiu mirem una determinada unitat hi veurem una construcció normal o bé una gramaticalització. Aquest és avui el cas de *direcció* i *sentit*, que s'estan convertint de noms en preposicions ("embussos a la A 18 (*en*) *direcció* (a) / (*en*) *sentit* Terrassa"); i que una unitat pot tenir més d'una funció, com hem vist amb *i*, *llavors* i *doncs*.